

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КОМАРОВА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 316.346.32:336.56 - 053.9

**СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФЕРТИ
ЯК ЧИННИК ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ
(на прикладі Дніпропетровської області)**

22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Криворізькому педагогічному інституті ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Науковий керівник: доктор соціологічних наук, професор
Лобанова Алла Степанівна,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
завідувач кафедри соціології та економіки.

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник
Петрушина Тетяна Олегівна,
Інститут соціології НАН України (м. Київ),
завідувач відділу економічної соціології

кандидат соціологічних наук
Галустян Юлія Марсумівна,
Інститут економіки та прогнозування
НАН України (м. Київ),
провідний науковий співробітник
відділу соціально- економічних проблем праці.

Захист відбудеться « 15» вересня 2014 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.30 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: : 03680 м. Київ, пр. Глушкова, 4Д, ауд. 504.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033 м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий « ___» серпня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради:

кандидат соціологічних наук,
доцент Ю. О. Тарабукін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена зростанням потреби у населення України, насамперед, його малозахищених верств, у ефективному соціальному захисті. Соціально-політичні та економічні реалії сьогодення, зокрема, політичні протиріччя, військові дії проти сепаратизму та тероризму у східних регіонах України, фінансова нестабільність, поглиблення соціального та майнового розшарування спричинили зниження рівня матеріального забезпечення більшості українських громадян, зокрема людей похилого віку.

Незадоволеність базових потреб, недотримання офіційно задекларованих соціальних прав суттєво впливає на соціально-психологічне самопочуття людей, знижує їх рівень довіри до державних та соціальних інститутів, породжує песимістичні та протестні настрої. Зволікання з боку державних органів влади щодо вирішення соціальних проблем населення та невиконання ними своїх зобов'язань значно впливає на зниження добробуту населення і посилює відставання розвитку України від розвинутих країн.

Особливо гостро сприймають дефіцит соціального захисту, байдужість з боку суспільства та державної влади люди похилого віку, які після виходу на пенсію, відчувають зміни соціального, духовного, фізичного, інтелектуального та емоційного характеру і потребують ефективної ресоціалізації у соціумі та підтримки з боку соціальних служб.

Спостереження свідчать про те, що органи державної влади недостатньо уважно ставляться до цієї верстви населення, не повною мірою враховують їх особливі потреби при розподілі та наданні соціальних трансфертів як важливого базового чинника їх життєзабезпечення. Мінімальні соціальні стандарти та нормативи сучасної України значно відстають від соціальних стандартів Європейських країн.

Саме тому процес надання і розподілу соціальних трансфертів з адекватним їх співставленням до потреб населення потребує свого наукового обґрунтування та удосконалення. Вочевидь у сучасному українському суспільстві існує важлива *соціальна проблема*, яка пов'язана з недостатнім рівнем соціальної підтримки людей похилого віку, що призводить до зниження рівня та якості їх життя.

Отже, означені вище фактори зумовили необхідність дослідження соціальних трансфертів як чинника життєзабезпечення людей похилого віку, а також пошуку шляхів удосконалення процесу їх надання та перерозподілу.

Питання щодо функціонування соціальних трансфертів у системі соціального захисту населення досліджували сучасні вітчизняні економісти та правознавці: В. Андрущенко, Е. Лібанова, І. Бабак, М. Макаренко, Т. Савченко, Г. Волинський, О. Новікова, І. Сирота, В. Скуратівський, Г. Філюк, П. Шевчук, Л. Черенко, Н. Якуненко, Н. Кривенко, Л. Слюсар, а також соціологи В. Тарасенко, В. Савка, В. Макаренко, О. Ярош та ін.

Розробці різнопланової проблематики, пов'язаної з системою соціального забезпечення людей похилого віку, проблемам теорії та практики соціальної роботи присвячено багато наукових праць українських і зарубіжних фахівців. Так, проблеми особистісного розвитку, адаптації до змін в суспільстві, самотності та соціального почуття у людей похилого віку, їх психологічні особливості, основні

механізми старіння досліджували Б. Ананьєв, М. Єрмолаєва, Р. Яцемирська, К. Вишневська-Рошковська, Є. Головаха, Н. Паніна, Е. Еріксон, О. Краснова, В. Абрамов. Питання особистісних змін, особливості продовження життєвого шляху людей похилого віку проаналізовано у роботах О. Холостової, В. Болтенко, Н. Щукіна, Г. Хойфт, які акцентували значну увагу на проблемах надання їм соціально-психологічної допомоги як одного з інструментів соціальної роботи з ними та довели, що вони є найбільш уразливою верствою населення щодо соціальних та економічних змін.

Теоретичні засади дослідження конструкту «якість життя» розроблено в працях Д. Кейнса, Ж. Гардена, Дж. Гелбрейта, В. Парето, А. Пігу, Дж. Хоманса, М. Грановеттера, А. Маслоу, Г. Беккера, Дж. Роулса, І. Бентама. Над питаннями вивчення якості життя, людського розвитку та його соціально-демографічних аспектів працювали такі російські вчені, як: І. Бестужев-Лада, К. Вишневська-Рошковська, В. Болтенко, О. Краснова, Ю. Крупнов, а серед вітчизняних вчених цією проблематикою у сучасних умовах займаються: Є. Суїменко, Є. Головаха, О. Куценко, Т. Петрушина, В. Смакота, А. Базилюк, А. Колот, Г. Куліков, Е. Лібанова, Ю. Галустян, О. Шевчук, В. Майорченко та ін. Результати емпіричних досліджень якості життя різних соціальних прошарків представлено також у працях українських соціологів В. Бакірова, А. Горбачика, Т. Петрушиної, О. Плахової, Є. Суїменко, Л. Амджадін та інших.

Розгляду життєзабезпечення населення крізь призму суб'єктивних умов задоволеності життям присвятили свої наукові праці Є. Головаха, Т. Любива, І. Буров, Ю. Саєнко, Н. Паніна, В. Переверзева, Т. Загороднюк, Л. Малиш та ін. За результатами досліджень науковці довели значну залежність між задоволеністю життям та матеріальною складовою, а також показниками довіри до державно-політичних інститутів.

Разом з проблематикою рівня соціальної підтримки людей похилого віку, у вітчизняній соціологічній науці залишається недостатньо дослідженим процес розподілу та надання соціальних трансфертів як важливого чинника соціального захисту та базової основи життєзабезпечення цієї категорії населення. Тому *наукова проблема*, яка віддзеркалює зазначену вище проблемну ситуацію і на розв'язання якої спрямоване дослідження, полягає у суперечливості існуючих наукових знань щодо сутності, особливостей розподілу та надання соціальних трансфертів людям похилого віку у сучасній Україні для підтримки їх життєдіяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з виконанням комплексної науково-дослідної теми кафедри соціології та економіки Криворізького державного педагогічного університету «Адаптаційні технології соціальних організацій в кризових умовах», що є III-м етапом розвитку загальної кафедральної науково-практичної теми «Організаційна культура: умови та чинники її формування і функціонування в сучасному суспільстві» (рішення кафедри соціології та економіки, протокол № 7 від 25.12.08). Держбюджетна тема (2009–2011 р., державний реєстраційний номер 0111U009737) «Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання учнів загальноосвітніх шкіл, дидактична концепція розвиваючої функції навчання». Авторка брала участь у емпіричному етапі дослідження.

Метою дисертаційної роботи є соціологічне визначення сутності та особливостей соціальних трансфертів як чинника життєзабезпечення людей похилого віку.

Досягнення мети зумовило необхідність вирішення наступних **завдань**:

– на підставі аналізу соціологічних та економічних теорій дати наукове визначення поняття «соціальні трансферти»;

– з'ясувати соціальну сутність соціальних трансфертів;

– визначити функціональне призначення соціальних трансфертів у суспільстві;

– уточнити характерні риси людей похилого віку як соціально-демографічної групи та суб'єкту отримання соціальних трансфертів;

– дослідити існуючий стан життєзабезпечення людей похилого віку в Україні з урахуванням тих змін, які виникли у 2011 році відповідно до змін у пенсійному законодавстві;

– проаналізувати структуру соціальних трансфертів відповідно до потреб людей похилого віку та з'ясувати особливості їх функціонування у їх життєзабезпеченні на прикладі Дніпропетровської області;

– виявити характер взаємодії працівників органів місцевого самоврядування з людьми похилого віку з приводу забезпечення їх соціальними трансфертами.

Об'єктом дослідження є соціальні трансферти.

Предметом дослідження є сутність, структура та особливості соціальних трансфертів як базового чинника життєзабезпечення людей похилого віку.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: системний та структурно-функціональний аналіз для аналітичного огляду теоретичних засад дослідження соціальних трансфертів; абстрагування, узагальнення, систематизації – для з'ясування соціальної сутності соціальних трансфертів; класифікації – для визначення структури соціальних трансфертів та вікових фаз старіння; порівняльний – для з'ясування особливостей матеріального забезпечення, якості життя та добробуту населення у різних країнах світу; кореляційний аналіз даних – для виявлення залежностей між соціально-демографічними даними та оцінками респондентів. Також застосовано вторинний аналіз даних загальноукраїнських моніторингових досліджень, які проводилися фахівцями Інституту соціології НАН України (2008–2013 рр.). Крім того, було розроблено авторську методику організації і проведення соціологічного опитування людей похилого віку у Дніпропетровській області для виявлення їх оцінних суджень стосовно розподілу соціальних трансфертів в Україні.

Емпірична база дослідження. Емпіричну базу дослідження складають результати соціологічного опитування, проведеного особисто з людьми похилого віку, які проживають у Дніпропетровській області (n=900, період: вересень 2011 – серпень 2012). Вибірка багатошарова, комбінована. Здійснено випадковий відбір міст та сіл області, в опитуванні охоплено 4 міста області та 7 районних центрів. На другому щаблі здійснено цілеспрямований відбір одиниць спостереження на основі бланку квот, що репрезентують населення області за статтю, віком (старше 50 років) та рівнем освіти. На третьому щаблі одиниці спостереження відбирались випадково за принципом доступності. Для опитування відбирались чоловіки та жінки віком 50 років і старше.

Для емпіричного аналізу використано дані соціально-економічної статистики Міністерства праці і соціальної політики України, Державного комітету статистики України, Державної служби зайнятості, Державної податкової адміністрації України, Центру перспективних соціальних досліджень Міністерства праці та соціальної політики України та НАН України, а також інші дані національної та міжнародної статистики. Для досягнення мети дослідження проаналізовано Закони України, Укази Президента України, розпорядження та постанови Кабінету міністрів України.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у наступному:

– *уперше* комплексно розкрито сутність, структуру і особливості соціальних трансфертів як чинника життєзабезпечення людей похилого віку, що здійснено на основі аналізу здобутків соціологічної та економічної наук: теорії добробуту (В. Парето, А. Пігу), теорії обміну (Дж. Хоманс), концепції укоріненості (М. Грановеттер), теорії потреб (А. Маслоу), концепції якості життя (Д. Кейнс, Ж. Гарден, Дж. Гелбрейт), теорії людського капіталу (Г. Беккер), теорії справедливості (Дж. Роулс, І. Бентам);

– *уперше* виокремлено ознаки соціальних трансфертів як системи соціально-орієнтованих дій держави, а саме: цілеспрямована підтримка державою суспільного та індивідуального добробуту населення; ціннісна орієнтація на принцип соціальної справедливості; гуманізація відносин соціального обміну між працюючим і непрацюючим населенням; соціальна укоріненість та відтворення людського потенціалу;

– *уточнено* соціальну сутність соціальних трансфертів, котра полягає у їх здатності забезпечувати можливість задоволення особистих потреб та відтворення особистісного потенціалу тих соціальних груп населення, які на конкретному етапі свого життєвого циклу та за певних об'єктивних обставин не здатні самотійно це зробити. Соціальні трансферти як цілеспрямована дія держави, мають забезпечувати соціальний захист таких груп і запобігати зниженню матеріального рівня та якості їх життя.

– *уточнено* поняття «соціальні трансферти» – на підставі аналітичного розділення уявлень про трансферти економічного та соціального спрямування – яким запропоновано позначати гарантовані державою безвідплатні платежі тим соціальним групам, які потребують соціального захисту та підтримки життєвого рівня;

– *уточнено* функціональне призначення соціальних трансфертів, зокрема, розширено представлене в спеціальній літературі знання про їх підтримуючу та реабілітаційну роль наступними функціями, як-то: відтворення особистісного потенціалу населення; мотиваційна; регулююча; стимулювання людей похилого віку до активної ресоціалізації;

– *уточнено характерні риси* людей похилого віку як особливої соціально-демографічної групи населення, вікова межа якої починається з 50 років : вони є колишніми суб'єктами трудових відносин і теперішніми суб'єктами отримання соціальних трансфертів, права яких захищаються законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами; з плином часу у цих людей відбуваються суттєві вікові фізіологічні та психологічні зміни і зрушення; вони мають специфічні соціально-економічні і духовні потреби та право на їх задоволення; знаходяться у стані ресоціалізації після зміни соціального статусу зайнятості і

потребують соціальної підтримки з боку суспільства і держави.

– *набуло подальшого розвитку* соціологічне обґрунтування недостатньої ефективності діючої системи соціального забезпечення людей похилого віку в сучасній Україні;

– *набуло подальшого розвитку* обґрунтування необхідності удосконалення соціального діалогу як регулярної соціальної взаємодії працівників органів місцевого самоврядування та людей похилого віку з метою вирішення конкретних соціальних проблем. Розроблено теоретичне уявлення про систему дій, яка може забезпечити продуктивність такого соціального діалогу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування дисертаційних розробок для удосконалення системи й технології надання соціальних трансфертів людям похилого віку як на рівні держави, так і на місцевому рівні. Висновки, отримані в дисертації, доцільно застосувати для розвитку соціального діалогу між місцевими державними та громадськими інституціями й соціальними групами, які потребують соціального захисту задоволення своїх життєвих потреб.

Результати дисертаційної роботи використовуються у ДВНЗ «Криворізький національний університет» при викладанні соціологічних та економічних дисциплін, а також можуть бути використані у інших вищих навчальних закладах при викладанні таких дисциплін, як: «Соціологія праці», «Соціологія економіки», «Соціальна робота», «Соціологія управління», «Соціальний менеджмент», «Соціальна політика та соціальний захист» тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій особисто автором обґрунтовано соціальну сутність, структуру та особливості соціальних трансфертів як чинника життєзабезпечення людей похилого віку та розроблено проект удосконалення системи розподілу та надання соціальних трансфертів для людей похилого віку. Наукові положення, висновки та рекомендації, що викладено у дисертаційній роботі, одержані дисертантом самостійно.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Принципові положення і основні результати дисертаційного дослідження були представлені на міжнародних і Всеукраїнських наукових конференціях та міжнародних «круглих столах»: «Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості» (м. Кривий Ріг, квітень 2008 р.); «Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління» (м. Донецьк, лютий 2009 р.); «Соціальні технології адаптаційних процесів у сучасних умовах» (м. Кривий Ріг, квітень 2010 р.); «Соціальні технології адаптаційних процесів у сучасних умовах» (м. Кривий Ріг, березень 2012 р.); «Сталий розвиток промисловості та суспільства» (м. Кривий Ріг, травень 2012 р, травень 2013р.); «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Кривий Ріг, листопад 2012 р.).

Публікації. Результати дослідження знайшли відображення у 13 наукових працях, серед яких 1 стаття у міжнародному фаховому виданні, 8 статей – у вітчизняних наукових фахових виданнях.

Структура дисертаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань, з яких 28 електронних, на 20 сторінках) та п'яти додатків (на 24 сторінках). Загальний обсяг роботи – 208 сторінок, основного тексту – 164 сторінки. Текст дисертації містить 4 таблиці та 9 рисунків. Текст дисертації містить 4 таблиці та 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, представлено ступінь її розробленості; поставлена наукова проблема, сформульовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження; визначено його теоретичну та емпіричну базу; викладено основні положення, які розкривають новизну роботи, визначено її практичне значення, подано відомості про апробацію результатів, наведено дані про публікації автора, структуру та обсяг дисертаційного дослідження.

У *першому розділі* «**Соціальні трансферти: теоретичні засади досліджень і сутність явища**» здійснено смислове визначення соціальних трансфертів у контексті економічних і соціологічних теорій, з'ясовано їх соціальну сутність та функціональне призначення в сучасному українському суспільстві.

Аналіз теоретичних засад дослідження трансфертів, який здійснено у економічній, правовій, соціологічній літературі (В. Андрущенко, Е. Лібанова, І. Бабак, М. Макаренко, Т. Савченко, Г. Волинський, О. Новікова, І. Сирота, В. Скуратівський, Г. Філюк, П. Шевчук, Л. Черенько, Н. Якуненко, Н. Кривенко, Л. Слюсар, В. Тарасенко, В. Савка, В. Макаренко, О. Ярош та інші), незважаючи на наявність різних точок зору щодо тлумачення поняття «соціальних трансфертів» виявив домінування економічного підходу. На думку автора, редукція соціальних трансфертів тільки до економічної їх сутності не є продуктивною, оскільки знецінює їх соціальну складову.

Аналіз існуючих інтерпретацій поняття «трансфертів» дозволив розподілити їх на трансферти економічного та соціального спрямування. Тому запропоновано уточнити поняття «соціальні трансферти» як гарантованих державою безвідплатних платежів (у різних формах) малозабезпеченим верствам населення, (що вже / або не працюють), що забезпечують підтримку на належному рівні особистісне відтворення та добробут громадян. При їх розподілі державні органи враховують реальний рівень цін і прожиткові мінімуми.

Соціальні трансферти є важливим чинником соціального захисту населення та опосередкованим результатом соціально-економічного розвитку держави. Автор розглядає їх комплексно, на основі таких соціологічних та економічних теорій: теорії добробуту В. Парето, А. Пігу; теорії обміну Дж. Хоманса; концепції укоріненості М. Грановеттера; теорії потреб А. Маслоу; концепції якості життя Д. Кейнса, Ж. Гардена, Дж. Гелбрейта; теорії людського капіталу Г. Беккера; теорії справедливості Дж. Роулса, І. Бентама. На основі аналізу соціальних трансфертів за допомогою системного та структурно-функціонального підходів у роботі виокремлено такі їх ознаки: націленість на суспільний та індивідуальний добробут населення, реалізація принципів соціальної справедливості, соціальна укоріненість, спрямованість на відтворення людського потенціалу та гуманізація відносин соціального обміну між працюючим і непрацюючим населенням.

Виявлено соціальну сутність соціальних трансфертів, яка полягає у їх здатності забезпечувати можливість задоволення особистих потреб та відтворення особистісного потенціалу тих соціально-демографічних груп населення, які на даному етапі свого життєвого циклу за певних обставин (навчання, непрацездатність, інвалідність, вихід на пенсію, каліцтво тощо) не здатні самотійно це зробити, з метою їх соціального захисту і запобігання зниження матеріального рівня і якості їх життя.

З'ясовано, що соціальна сутність соціальних трансфертів виявляється у взаємозв'язку таких компонентів як: внутрішні властивості, підстави, за якими вони надаються, їх функціональне призначення, джерела формування і коло суб'єктів, які їх отримують.

На підставі аналізу наукової літератури у дисертації пояснено функціональне призначення соціальних трансфертів. Відомі з спеціальної літератури функції: підтримуюча та реабілітаційна, доповнено наступними функціями: 1) відтворення особистісного потенціалу населення (система соціальних трансфертів з метою забезпечення відтворення людського потенціалу країни за рахунок гідних пенсійних виплат, а також заслужених пільг та допомог сприяє безперервному відтворенню можливостей особистості та суспільства в цілому); 2) мотиваційна (гідне забезпечення старості в майбутньому є досить сильним мотивом для трудової діяльності); 3) регулююча (держава здійснює регулювання, контроль раціонального співвідношення надання соціальних трансфертів окремим категоріям громадян); 4) стимулювання людей похилого віку до активної ресоціалізації (соціальні трансферти виступають одночасно інструментом психологічного захисту і механізмом надання матеріальної підтримки).

У другому розділі **«Життєзабезпечення людей похилого віку: соціологічний вимір»** уточнено періодизацію старіння людей похилого віку як соціально-демографічної групи та суб'єкту отримання соціальних трансфертів, а також виявлено їх характерні риси і досліджено існуючий стан їх життєзабезпечення в Україні. Здійснено аналіз структури соціальних трансфертів відповідно до потреб людей похилого віку. Аналітичне осмислення різних наукових позицій, зокрема: Б. Ананьєва, М. Єрмолаєвої, Р. Яцемирської, К. Вишневської-Рошковської, Є. Головахи, Е. Еріксона, О. Краснової, В. Абрамова, О. Холостової, В. Болтенко, Н. Щукіна, Г. Хойфт та інших стосовно трактування процесу старіння виявило недостатність його соціологічних обґрунтувань в залежності від певних соціально-економічних умов країни. Тому систематизація існуючих наукових поглядів, переосмислення сучасних тенденцій змін демографічного розвитку дозволило розглядати процес старіння як поступовий, невід'ємний природний період у розвитку особистості, який в сучасних умовах характеризується суттєвою різницею в тривалості життя у чоловіків та жінок, а також нестійкими психоемоційними настроями людей похилого віку.

Зважаючи на демографічну ситуацію в Україні, зростанням частки осіб похилого віку серед населення, у дисертації пропонується ґрунтуватися на наступній періодизації старіння для жінок та чоловіків: період початкового або раннього старіння – 50–60 років; період середнього старіння – 60–65 років; період глибокого або пізнього старіння 66–79 років, період довголіття – з 80 років і більше.

Аналіз сучасних українських реалій дав змогу уточнити характерні риси людей похилого віку, яких можна розглядати як особливу соціально-демографічну групу населення, вікова межа якої починається з 50 років. *По-перше*, вони є колишніми суб'єктами трудових відносин і теперішніми суб'єктами отримання соціальних трансфертів, права яких захищаються Конституцією України та низкою нормативно-правових актів, а сучасні принципи політики по відношенню до них містяться в Міжнародних планах дій ООН з проблем старіння. *По-друге*, з плином часу у цих людей відбуваються вікові фізіологічні та психологічні зміни. *По-третє*, люди похилого віку мають певні специфічні соціально-економічні та духовні потреби та

право на їх задоволення. *По-четверте*, вони прагнуть до ресоціалізації після зміни соціального статусу зайнятості. *По-п'яте*, не зважаючи на те, що в минулому ця категорія людей створювала значний соціальний, виробничий, науково-технічний та інтелектуальний потенціал держави, більшість з них є малозабезпеченими та потребують соціальної підтримки з боку нашого суспільства та держави.

Тенденції збільшення питомої ваги людей похилого віку у структурі населення, погіршення їх матеріального забезпечення, зміни соціального статусу, формування нових потреб у товарах та послугах, які не задовольняються достатньою мірою, складні умови життя, свідчать про незадовільний існуючий стан життєзабезпечення людей похилого віку в Україні. Якість життя людей звичайно залежить як від об'єктивних так і суб'єктивних чинників. Життєзабезпечення людей похилого віку здійснюється за рахунок виплат, рівень яких не задовольняє їх життєвих потреб. Результатом діючої соціальної політики у сфері соціального забезпечення людей похилого віку є загальна соціальна напруженість не тільки цієї верстви, а й суспільства взагалі, оскільки, як свідчать статистичні дані з кожних 10 громадян України четверо мають статус пенсіонера, що свідчить про високий рівень демографічного навантаження на працездатне населення особами пенсійного віку. Результати авторського соціологічного дослідження, проведеного у Дніпропетровській області, також свідчать, що останнім часом у людей похилого віку фіксується погіршення стану соціального самопочуття та впевненості у власному майбутньому, а також низька інформаційна та юридична обізнаність щодо своїх конституційних прав. До того ж встановлені законодавством державні соціальні гарантії недостатньою мірою відповідають міжнародним стандартам, що, в свою чергу, призводить до невиконання основних офіційно задекларованих принципів соціальної політики і не сприяє досягненню її цілей. Реформування пенсійної системи відбувалося без урахування інтересів більшості населення України.

При аналізі структури системи соціальних трансфертів для людей похилого віку виявлено, що соціальні трансферти реалізуються у трьох основних формах: готівковій, натуральній та безготівковій. До *готівкових (грошових)* соціальних трансфертів відносяться: пенсійні виплати, які являють собою форму реалізації договірних відносин між державою та населенням і носять гуманістичний характер; державні соціальні допомоги, які надаються диференційовано, в залежності від матеріального рівня забезпеченості людей, можливостей держави, а також певних обставин, які, як правило, не залежать від особи; субсидії готівкою, що спрямовані на захист малозабезпечених пенсіонерів, які проживають у віддалених районах, де майже відсутні нормальні умови для проживання; індексація пенсій, як захисний механізм доходів громадян від інфляційних процесів. До соціальних трансфертів у *натуральній формі* відноситься соціальне обслуговування. До *безготівкової форми соціальних трансфертів* належать житлові субсидії та пільги для людей похилого віку. Доведено, що існуюча в сучасній Україні система пільг потребує реформування.

У *третьому розділі «Особливості соціальних трансфертів у життєзабезпеченні людей похилого віку: емпіричний аналіз (на прикладі Дніпропетровської області)»* представлено аналіз результатів емпіричного соціологічного дослідження процесу надання, розподілу та використання соціальних трансфертів для людей похилого віку у Дніпропетровській області; виявлено характер взаємодії працівників

органів місцевого самоврядування та людей похилого віку; представлено проект удосконалення процесу надання та розподілу соціальних трансфертів.

Результати оціночних суджень людей похилого віку, які проживають в Дніпропетровській області, свідчать про низьку юридичну обізнаність більшості з них щодо своїх конституційних прав стосовно розмірів пенсії, існуючих видів допомог та системи соціального забезпечення. У процесі дослідження виявлено, що для більшості людей похилого віку (61 % респондентів) – пенсія є основним і здебільш єдиним джерелом матеріального забезпечення, при цьому практично половина з них (до 50 % респондентів) не задоволені розмірами своєї пенсії, а майже 45 % опитаних – не мають можливості матеріально допомагати своїм близьким, зокрема дітям та онукам. Варто підкреслити, що більшість опитаних (до 75 %) незадоволені ставленням до них з боку суспільства і відчувають це не тільки з боку оточуючих їх людей, але, насамперед, державних органів, зокрема органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи морально-психологічний настрій, який властивий опитаним людям похилого віку, варто підкреслити, що більшість з них налаштовані скоріше песимістично ніж оптимістично. У ході дослідження виявлено, що розмір пенсії, який би хотіли отримувати люди похилого віку для нормального життєзабезпечення, в середньому становить 5 000 грн., що значно більше існуючого нині середнього розміру пенсії у Дніпропетровській області (станом на 2014 рік він становить 1664 грн.). Невипадково, тільки 1 % опитаних людей похилого віку мають фінансову можливість для мандрування.

Стосовно пільг або їх грошової компенсації, позиція респондентів виявилася неоднозначною: значна частка з них готова користуватися соціальними пільгами (40 %), а більше половини (55 %) згодні отримувати гроші за неодержані протягом року пільги. До підвищення Урядом пенсійного віку 83 % опитаних ставляться негативно і вважають за необхідне внести нові зміни до пенсійного законодавства. Результати дослідження підтвердили припущення про те, що чим старша людина, тим гірше її здоров'я і тим частіше вона потребує регулярної медичної допомоги. Виявлено, що за останній рік (перед опитуванням) у лікарнях відновлювали здоров'я близько 55 % респондентів, однак майже всі вони оплачували лікування самостійно або за допомогою родини, тоді як державну допомогу отримали тільки 2 % опитаних, серед яких в основному ветерани війни. Таким чином, сучасна система соціального забезпечення людей похилого віку в Україні є недостатньо дієвою.

За оцінками людей похилого віку організація роботи органів місцевого самоврядування недосконала і неефективна. Взаємодія органів місцевого самоврядування з людьми похилого віку має бути двостороннім процесом, який впливає на вирішення більшості конкретних соціальних проблем цієї групи населення, зокрема з приводу забезпечення їх соціальними трансфертами.

За період дослідження (вересень 2011 – серпень 2012) було виявлено низку негативних тенденцій у соціальній сфері у Дніпропетровській області: незадовільний стан надання пільг для проїзду людям похилого віку; низька якість надання соціальних послуг та обслуговування; незадовільне забезпечення їх необхідними ліками; недостатня професійність соціальних працівників при наданні соціальної допомоги для подолання кризових життєвих ситуацій; недостатньо прозора система надання деяких видів пільг; застарілість матеріальної, інформаційної та технічної бази соціальних

служб тощо. Про наявність цих негативних змін свідчать численні звернення людей до місцевих засобів масової інформації, скарги та обурення пенсіонерів в громадських місцях, а також спілкування під час проведення соціологічного опитування.

На основі опитувань і спостережень у роботі обґрунтовується необхідність удосконалення взаємодії працівників органів місцевого самоврядування з людьми похилого віку за допомогою таких заходів, як: підвищення та удосконалення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування; дотримання принципу адекватності пільг та фактичного трудового внеску; створення належних умов для прийому громадян з обмеженими фізичними можливостями; забезпечення професійної соціальної допомоги для подолання кризових життєвих ситуацій та труднощів адаптації осіб похилого віку; удосконалення та оновлення матеріальної, інформаційної та технічної бази соціальних служб; поширення найкращого досвіду роботи місцевих рад тощо.

Практичним результатом дисертаційного дослідження стала розробка проекту удосконалення процесу надання та розподілу соціальних трансфертів для людей похилого віку з метою покращення їх життєдіяльності. Головними завданнями цього проекту є: реформування системи соціальних пільг для людей похилого віку; сприяння самореалізації потенціалу літніх людей та стимулювання їх до активної ресоціалізації в після трудовий період життя; покращення якості соціального обслуговування літніх людей; удосконалення процедури призначення окремих видів державної соціальної допомоги; підвищення ефективності використання державних коштів, які спрямовані на виплату окремих видів допомоги людям похилого віку. Для ефективної їх реалізації необхідно: сформувати єдину базу даних осіб, які потребують державної соціальної допомоги та Єдиного реєстру осіб, які мають право на пільги; упорядкувати збір, аналіз, узагальнення та моніторингу інформації; здійснювати ретельний добір кадрів та підготовку відповідних фахівців; удосконалити правовий механізм надання соціальних трансфертів; визначити конкретні завдання та показники виконання бюджетних програм соціального захисту населення на регіональних рівнях та здійснювати їх контроль тощо.

Запровадження названого проекту сприятиме поширенню позитивних тенденцій у сфері соціального захисту людей похилого віку через систему соціальних трансфертів. Так, для *людей похилого віку* значно спроститься процедура призначення окремих видів державної соціальної допомоги та пільг; суттєво розширяться можливості щодо проведення дозвілля, що призведе до покращення їх психоемоційного стану та соціального самопочуття; покращиться якість їх соціальної підтримки; розширяться можливості задоволення потреб тощо та зменшиться ступінь їх розшарування за рівнем доходів тощо. Реалізація проекту у сфері *соціальної політики країни* дозволить покращити матеріальний добробут та якість життя населення; використання коштів Пенсійного Фонду країни буде відбуватися більш раціонально; більш збалансованою та стійкою стане система соціального захисту людей похилого віку; буде відбуватися поступове створення сприятливого середовища для функціонування і зміцнення соціальної політики як неодмінної складової розвитку демократії. Крім того підвищиться ступінь довіри з боку людей похилого віку до органів місцевого самоврядування; покращиться ефективність їх взаємодії; більш дієвою стане система адміністративного управління

соціальним захистом населення. Підвищення обізнаності громадян щодо своїх прав у соціальній сфері сприятиме зміцненню порозуміння і поваги з боку суспільства та молодих поколінь до людей похилого віку, зниження у них утриманських настроїв та формування у суспільній свідомості розуміння того, що дбати про свої майбутнє необхідно ще у працездатному віці.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі аналізу соціологічних та економічних теорій визначено сутність, структуру та особливості соціальних трансфертів як основоположного чинника життєзабезпечення людей похилого віку.

Поняттям соціальні трансферти запропоновано позначати соціально орієнтовані дії держави з надання безвідплатних платежів у готівковій, безготівковій та натуральних формах малозабезпеченим верствам населення (що вже/або не працюють) для забезпечення їх соціальної підтримки, особистісного відтворення та покращення добробуту.

Виокремлено характерні ознаки соціальних трансфертів, до яких віднесено: націленість на суспільний та індивідуальний добробут населення; реалізацію принципу соціальної справедливості; соціальну укоріненість; спрямованість на відтворення людського потенціалу; гуманізацію відносин соціального обміну між працюючим і непрацюючим населенням.

Доведено, що соціальна сутність соціальних трансфертів виявляється через взаємозв'язок їх внутрішніх властивостей; підстави, за якими вони надаються; функціональне призначення (спрямованості); джерела формування; коло суб'єктів, які їх отримують.

Удосконалено розуміння функціонального призначення соціальних трансфертів. До існуючих підтримуючої та реабілітаційної функцій запропоновано додати наступні: *функцію відтворення особистісного потенціалу населення*, яка полягає у тому, що система соціальних трансфертів сприяє безперервному відтворенню активних життєвих можливостей особистості та суспільства в цілому; *мотиваційну*, що відображається у цілеспрямованих діях держави, які зорієнтовані на зародження позитивних усвідомлень та мотивацій щодо майбутньої трудової діяльності всіх працездатних членів суспільства, а також до можливості задоволення ними основних та специфічних соціальних потреб та реалізації соціально-економічних інтересів; *регулюючу*, яка забезпечує перерозподіл державою доходів, регулює та контролює раціональний розподіл соціальних трансфертів; *стимулювання людей похилого віку до активної ресоціалізації* з метою попередження їх соціальної самоізоляції та відсторонення від активного життя.

Уточнено уявлення про особливі риси людей похилого віку, які проживають в сучасній Україні. *По-перше*, вони є колишніми суб'єктами трудових відносин і теперішніми суб'єктами отримання соціальних трансфертів, права яких захищаються Конституцією України та низкою нормативно-правових актів, а сучасні принципи політики по відношенню до них містяться в Міжнародних планах дій ООН з проблем старіння. *По-друге*, з плином часу у цих людей відбуваються

вікові фізіологічні та психологічні зміни (погіршення стану здоров'я, зниження інтелектуальної активності, песимістична оцінка перспектив майбутнього життя, нерідко має місце особистісна криза тощо). *По-третє*, люди похилого віку мають певні специфічні соціально-економічні та духовні потреби та право на їх задоволення (потреби у лікуванні, соціальному обслуговуванні, дієтичному харчуванні тощо). *По-четверте*, вони прагнуть до ресоціалізації після зміни соціального статусу зайнятості (після закінчення трудової діяльності цей процес нерідко супроводжується психологічними труднощами, які виявляються у відчутті самотності, професійної непотрібності, соціальної незахищеності, трансформації ціннісних орієнтирів та обмеженні соціальних відносин). *По-п'яте*, не зважаючи на те, що в минулому ця категорія людей складала значний соціальний, трудовий, науково-технічний та інтелектуальний потенціал держави, більшість з них сьогодні є малозабезпеченими та потребують соціальної підтримки з боку суспільства та держави.

Для соціологічного визначення існуючого стану життєзабезпечення людей похилого віку в сучасній Україні враховано як його об'єктивні ознаки, суб'єктивні оцінки. Оскільки життєзабезпечення людей похилого віку здійснюється переважно за рахунок державних соціальних виплат, то це призводить до виключної залежності таких людей від рівня економічного розвитку країни.

З'ясовано, що структура соціальних трансфертів складається з трьох основних складових: готівкової (грошової), натуральної та безготівкової. До *готівкової (грошової) форми* соціальних трансфертів відносяться: пенсійні виплати, які являють собою приклад реалізації договірних гуманістичних відносин між державою та населенням; державні соціальні допомоги, які надаються диференційовано, в залежності від рівня їх забезпеченості, можливостей держави, а також певних обставин, які, як правило, не залежать від особи; субсидії готівкою, які спрямовані на захист малозабезпечених пенсіонерів, які проживають у віддалених районах; індексація пенсій, як захисний механізм доходів громадян від інфляційних процесів. У *натуральній формі* соціальні трансферти представлені соціальним обслуговуванням. До *безготівкової форми соціальних трансфертів* відносяться житлові субсидії та пільги для людей похилого віку, які мають посилити додатковий соціальний захист цієї верстви населення у сучасних умовах.

Соціологічний аналіз особливостей надання та розподілу соціальних трансфертів у життєзабезпеченні людей похилого віку Дніпропетровської області виявив, що: існуюча в Україні система соціального забезпечення є недостатньо ефективною. Зафіксовано низьку юридичну обізнаність більшості людей похилого віку щодо своїх конституційних прав, фактичних видів допомоги і захисту в цілому. Більшість громадян похилого віку негативно ставляться до змін у Пенсійному законодавстві. Майже половина опитаних не задоволені розмірами своєї пенсії, оскільки пенсія є основним і здебільш єдиним джерелом їх матеріального забезпечення, а її розміри не дозволяють матеріально допомагати своїм близьким, зокрема дітям та онукам. З'ясовано, що більшість людей похилого віку незадоволені також ставленням до них з боку суспільства та держави. Половина опитаних мають погіршений морально-психологічний настрій, відчувають самотність і непотрібність оточуючим, висловлюють побажання збільшення грошової компенсації пільг.

Виявлено також незадовільний стан та низьку якість надання соціальних пільг, послуг та обслуговування людей похилого віку; недостатню професійність соціальних працівників при наданні соціальної допомоги для подолання кризових життєвих ситуацій; відсутність прозорості надання деяких видів пільг; застарілість матеріальної, інформаційної та технічної бази соціальних служб, що свідчить про недостатньо ефективну діяльність органів місцевого самоврядування в Україні стосовно соціальної підтримки і соціального захисту людей похилого віку.

На підставі здійснених автором теоретичних та емпіричних розробок представлено проект удосконалення процесу надання та розподілу соціальних трансфертів для людей похилого віку у готівковому, безготівковому та натуральному вигляді на районному, міському та обласному рівнях задля найбільш повного задоволення їх потреб. Основна увага акцентується на запровадженні наступних заходів: реформуванні системи визначення та надання соціальних пільг для людей похилого віку; створенні системи визначення різних рівнів бідності людей похилого віку; створенні постійно діючих та територіально доступних центрів дозвілля для людей похилого віку; створенні в регіонах сучасних, доступних, розгалужених постійно діючих центрів навчання і підвищення кваліфікації соціальних працівників; розмежуванні потреб осіб похилого віку за принципом першочерговості; координуванні та контролю за процесом надання послуг та соціальною роботою взагалі керуючими органами.

Для ефективного впровадження означених вище компенсаційних заходів запропоновані рекомендації, дотримання яких державними органами дозволить покращити життєзабезпечення та життєдіяльність людей похилого віку, які внесли у розвиток нашої країни значний трудовий внесок і потребують гідної уваги та соціальної підтримки з боку суспільства і держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті в міжнародних наукових фахових виданнях:

1. Комарова Е.А. Социальные трансферты сквозь призму мультипарадигмальных теорий / Елена Комарова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – Москва. – 2013. – № 11. – С. 311–314.

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Комарова О. Соціальні трансферти: спроба з'ясування їх гуманістичного змісту в контексті соціології економіки / Олена Комарова // Грані. – 2007. – № 6. – С. 91–95.

2. Комарова О. Соціальна справедливість як основний принцип процесу розподілу соціальних трансфертів / Олена Комарова // Український соціум. – 2008. – № 2. – С. 106–113.

3. Комарова О. Функціональне призначення соціальних трансфертів в умовах трансформації суспільства / Олена Комарова // Український соціум. – 2008. – № 3. – С. 75–83.

4. Комарова О. Старість скрізь призму стереотипів / Олена Комарова //

Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості : зб. наук. праць / відп. ред. А. С. Лобанова. – Кривий Ріг ; Забже, 2009. – Вип. 4. – С. 131–136.

5. Комарова О. Особливості соціальної роботи з людьми похилого віку як засіб соціальної підтримки в умовах суспільної кризи / Олена Комарова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. праць. – Донецьк, 2009. – Вип. 115. – С. 255–263.

6. Комарова О. Особливості соціальної адаптації людей похилого віку / Олена Комарова // Соціальні технології : Актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 45. – С. 84–88.

7. Комарова О. Люди похилого віку як соціально-демографічна група / Олена Комарова // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління : зб. наук. праць. – Донецьк, 2011. – Вип. 179. – С. 344–351.

8. Комарова О. Характер взаємодії органів місцевого самоврядування з людьми похилого віку / Олена Комарова // Соціальні технології адаптаційних процесів у сучасних умовах : зб. наук. праць. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 53. – С. 162 – 167.

Статті в інших виданнях:

1. Комарова О. Соціальні трансферти як складова формування соціальної політики громадянського суспільства / Олена Комарова // Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості : зб. наук. праць / відп. ред. А.С. Лобанова. – Кривий Ріг ; Забже, 2007. – Вип. 2. – С. 151–155.

Тези за матеріалами конференцій:

1. Комарова О. Соціальна сутність соціальних трансфертів / Олена Комарова // Сталий розвиток промисловості та суспільства : матеріали конференції. – Кривий Ріг, 2012. – Т. 2. – С. 124.

2. Комарова О. Теоретико-методологічні засади розуміння якості життя / Олена Комарова // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали конференції (Криворізька сесія). – Кривий Ріг, 2012. – Ч. IV. – С. 102–104.

3. Комарова О. Соціальні пільги для людей похилого віку / Олена Комарова // Сталий розвиток промисловості та суспільства : матеріали конференції. – Кривий Ріг, 2013. – Т. 2. – С. 128–129.

АНОТАЦІЯ

Комарова О. О. Соціальні трансферти як чинник життєзабезпечення людей похилого віку (на прикладі Дніпропетровської області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні і галузеві соціології. – Київ, 2014.

У дисертаційному дослідженні поставлена важлива наукова проблема, яка полягає у суперечливості наукових знань щодо сутності, особливостей розподілу та надання соціальних трансфертів людям похилого віку у сучасній Україні для підтримки їх життєдіяльності.

Здійснено смислове визначення соціальних трансфертів в контексті соціологічних та економічних теорій. Обґрунтовано, що соціальні трансферти як опосередкований результат соціально-економічного рівня розвитку держави, тісно пов'язані із соціальною сферою життя. Уточнено соціальну сутність соціальних трансфертів. Удосконалено пояснення їх функціонального призначення. Визначено періодизацію старіння жінок та чоловіків в сучасній Україні та виявлено їх характерні риси. Уточнено існуючий стан життєзабезпечення людей похилого віку в Україні. Здійснено аналіз структури соціальних трансфертів для людей похилого віку відповідно до їх потреб. Пояснено характер і недоліки взаємодії працівників органів місцевого самоврядування та людей похилого віку. Розроблено проект удосконалення процесу надання та розподілу соціальних трансфертів людям похилого віку.

Ключові слова: соціальні трансферти, соціальна сутність соціальних трансфертів, соціальне забезпечення, соціальна сфера, люди похилого віку, потреби, пенсійна реформа, життєзабезпечення.

АННОТАЦІЯ

Комарова Е. А. Социальные трансферты как фактор жизнеобеспечения пожилых людей (на примере Днепропетровской области). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.04 – специальные и отраслевые социологии. – Киев, 2014

В диссертации осуществлено смысловое определение социальных трансфертов в контексте социологических и экономических теорий: теории благосостояния (В. Парето, А. Пигу); теории обмена (Дж. Хоманс); концепции укоренения (М. Грановеттер); теории потребностей (А. Маслоу); концепции качества жизни (Д. Кейнс, Ж. Гарден, Дж. Гелбрейт); теории человеческого капитала (Г. Беккер); теории справедливости (Дж. Роулс, И. Бентнам), что позволило комплексно раскрыть их социальную сущность. Обосновано, что социальная сущность социальных трансфертов заключается в способности обеспечивать возможность удовлетворения личных потребностей и воспроизведения личностного потенциала тех социальных групп населения, которые на конкретном этапе своего жизненного цикла и при определенных объективных обстоятельствах не способны самостоятельно это сделать. Доказано, что конструкт «социальные трансферты» целесообразно исследовать с помощью системного и структурно-функционального подходов, что способствует их изучению в системных взаимосвязях, как целостной структуры элементов. Обосновано, что социальные трансферты являются результатом социально-экономического уровня развития государства, а также тесно связаны с социальной сферой жизни. Усовершенствовано функциональное назначение социальных трансфертов: к известным поддерживающей и регулирующей их функциям, добавлены следующие: воспроизводства личностного потенциала населения, мотивации, регулирования, функция стимулирования к активной ресоциализации пожилых людей. Очерчены основные особенности пожилых людей в современной Украине. Доказано, что в связи с демографическими изменениями, а именно: низкой продолжительностью жизни у мужчин, уменьшению их удельного

числа в общей численности населения, изменениями в пенсионном законодательстве, период долгожительства может начинаться с 80 лет. Существующее состояние жизнеобеспечения пожилых людей Украины представляет собой взаимосвязь объективных и субъективных показателей, которые влияют на их благосостояние. Выявлено, что жизнеобеспечение является неудовлетворительным.

Осуществлен анализ структурных элементов социальных трансфертов. Они предоставляются населению в наличной (денежной), безналичной и натуральной формах. Обоснована необходимость совершенствования всех форм социальных трансфертов. Денежную форму социальных трансфертов представляют пенсионные выплаты, государственная социальная помощь, наличные субсидии, а также индексация пенсий. Безналичная форма представлена субсидиями на коммунальные услуги и системой льгот для пожилых людей. Натуральная форма социальных трансфертов представлена социальным обслуживанием. Изучен характер взаимодействия работников органов местного самоуправления с пожилыми людьми, что позволило констатировать его недостатки и разработать проект усовершенствования предоставления социальных трансфертов, который включает компенсационные методы для нейтрализации негативных последствий несовершенной системы социальных льгот и внедрения пенсионной реформы в Украине.

Ключевые слова: социальные трансферты, социальная сущность социальных трансфертов, социальное обеспечение, социальная сфера, пожилые люди, потребности, пенсионная реформа, жизнеобеспеченность.

ANNOTATION

Komarova O. O. Social Transfers as the Factor of Life Support of Elderly People (case of Dnipropetrovsk region). – Manuscript.

Thesis for the Candidate's Degree in Sociology on speciality 22. 00. 04. – Special and Branch Sociologies. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2014.

The important scientific problem is placed in this dissertation research, which consists of the contradictory in the scientific knowledge, concerning to the essence, to the peculiarities of the distribution and giving an opportunity of the social transfers for the senior people in modern Ukraine for the maintenance of their vital activity. The semantic definition of social transfers in the context of the social and economical theories is given. It was well founded, that social transfers as an indirect result of social-economical level in the state development, which are closely connected with the social sphere of life. It was more precisely defined the social essence of the social transfers. Improved the explanation of their functional intendance. Defined periods of aging men and women in modern Ukraine, and found their characteristic features. The structural analysis of social transfers for the senior people is realized in accordance with their needs. It was explained the interaction character and disadvantages of the local authorities and the senior citizens. It was worked out the improvement project in the process of giving an opportunity and the distribution of senior citizens' social transfers.

Keywords: social transfers, the social origin of social transfers, social security, social maintenance, the old age people's needs, pension reform, livelihood.

КОМАРОВА Олена Олексіївна

**Соціальні трансфери як чинник життєзабезпечення людей похилого віку
(на прикладі Дніпропетровської області)**

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук
за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Підписано до друку 04.08.2014 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. – 1,24. Авт. арк. – 0,9.
Тираж – 100 пр.

Друкарня С. Г. Щербенка
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77

Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 4561 від 13.06.2013 р.